

Szczególna teoria względności

Zestaw II

Algebra tensorów. Rozpatrujemy przestrzeń wektorową $V_n = \{\vec{v}\}$ z bazą $\{\vec{e}_i\}$, $i, j = 1, \dots, n$. Wektory z V_n nazywamy wektorami kontrawariantnymi, $\vec{v} = v^i \vec{e}_i$.

W algebrze tensorowej korzystamy z konwencji sumacyjnej

$$\sum_{i=1}^3 x^i y_i \equiv x^i y_i, \quad (1)$$

gdzie indeksy sparowane ze sobą oznaczają automatyczną sumację.

1. Rozpatrzmy transformacje bierne: Przekształcenie bazy $\{\vec{e}_i\}$ w nową bazę $\{\vec{e}'_i\}$ transformacją liniową z macierzą $T = T^i_j$ (lewy indeks – wiersze, prawy indeks – kolumny macierzy):

$$\vec{e}'_i = T^j_i \vec{e}_j.$$

Wspomniana transformacja baz jest odwracalna $\implies \det(T^i_j) \neq 0$.

Zadanie. Z definicji, transformacja baz nie zmienia wektorów: $\vec{u} = u^i \vec{e}_i = u'^j \vec{e}'_j$. Wyprowadzić stąd prawo transformacyjne dla składowych u'^j wektora w nowej bazie. (Wskazówka: wyrazić składowe wektora $\vec{u}$ w nowej bazie u'^j za pomocą składowych w starej bazie u^j oraz elementów macierzy odwrotnej $T^{-1} = (T^{-1})^i_j$ do T .)

2. Wprowadzamy przestrzeń V_n^* dualną do V_n : jest to przestrzeń liniowa odwzorowań liniowych działających na wektory i zwracających liczby rzeczywiste:

$$V_n^* = \{\tilde{v}\}, \quad \tilde{v}(\vec{u}) \in \mathbb{R},$$

$\tilde{v}$ – wektor kowariantny (kovektor). W konwencji sumacyjnej Einsteina zapisujemy: $\tilde{v}(\vec{u}) \equiv v_i u^i$ w bazie $\{\vec{e}_i\}$ w V_n , wtedy v_i – składowe kowariantne kovektora $\tilde{v}$ w bazie $\{\vec{e}_i\}$.

Zadanie. Z definicji, liczba $\tilde{v}(u) = v_i u^i = v'_j u'^j$ jest niezmiennikiem transformacji baz w V_n . Mając transformację baz z Zadania 1, proszę wyprowadzić stąd prawo transformacyjne dla składowych wektora kowariantnego.

3. Tensor dwukrotnie kowariantny to odwzorowanie dwuliniowe wektorów w liczby. W konwencji sumacyjnej może być zapisane jako:

$$P(\vec{u}, \vec{v}) \equiv P_{ij} u^i v^j \in \mathbb{R}.$$

Przykładem jest metryka g_{ij} w V_n .

Zadanie. Jak transformuje się metryka przy zmianie bazy w V_n ? Ponieważ $P(\vec{u}, \vec{v})$ jest niezmiennikiem transformacji baz, więc każdy P_{ij} transformuje się jak g_{ij} .

4. W V_n wprowadzamy tensor metryczny $g = (g_{ij})$ określający iloczyn skalarny wektorów: $\vec{u} \cdot \vec{v} \equiv g(\vec{u}, \vec{v}) = g_{ij} u^i v^j \in \mathbb{R}$. Własności iloczynu skalarnego:

1) $g(\vec{u}, \vec{v}) = g(\vec{v}, \vec{u})$ - symetria,

2) jeżeli $g(\vec{u}, \vec{v}) = 0$ dla wszystkich $\vec{v}$, to $\vec{u} = 0$ – metryka jest nieosobliwa.

Jeśli metryka spełnia warunki 1) i 2), to jest indefinitna: istnieją wektory, których kwadrat długości $g(\vec{u}, \vec{u}) = g_{ij}u^i u^j$ jest ujemny lub zero.

Zadanie. Dowieść, że:

a) symetria iloczynu implikuje, że tensor metryczny jest symetryczny, $g_{ij} = g_{ji}$,

b) nieosobliwość metryki wymaga, by $\det(g_{ij}) \equiv g \neq 0$.

5. Zadanie

Dane są składowe wektora U^α i kowektora V_α w (1+3) wymiarowej przestrzeni Minkowskiego: Tensor metryczny ma w tym przypadku postać:

$$\eta_{\alpha\beta} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}$$

Wartości składowych:

$$U^0 = 0$$

$$U^1 = 1$$

$$U^2 = 2$$

$$U^3 = -1$$

$$V_0 = 1$$

$$V_1 = -1$$

$$V_2 = 0$$

$$V_3 = 3$$

Proszę obliczyć:

(a) U_α

(b) $V^\alpha U^\beta$

(c) $V^\alpha U_\beta$

(d) $V_\alpha U^\alpha U_\beta$